

Tirant, 13 (2010), pp. 5-14

ISSN: 1579-7422

EL LLIBRE DE L'ORDE DE CAVALLERIA EN EL CONTEXT SOCIOCULTURAL MEDIEVAL

Miquel Aguilar i Montero
Universitat de Lleida (UdL)

RESUM

Ramon Llull va redactar el seu *Llibre de l'orde de cavalleria* sota la influència d'un temps i d'una mentalitat fortament marcats pel context sociocultural medieval. L'article explica com cal entendre la realització d'aquesta obra en funció de l'etapa quaternària de l'Art lul·liana, amb les seves virtuts i els seus pecats; de la situació geopolítica del segle XIII, especialment tot allò relacionat amb la cavalleria, i dels tractats de cavalleria produïts o coneguts a la Corona d'Aragó de l'època.

PARAULES CLAU: Cavalleria, Ramon Llull, edat mitjana, societat, cultura.

ABSTRACT

Ramon Llull wrote his *Llibre de l'orde de cavalleria* under the influence of a time and a mentality strongly characterized for the socio-cultural medieval context. The article explains how to understand this work's implementation due to the quaternary phase of Ramon Llull's Art, with its virtues and sins; the 13th century geopolitical situation, especially everything connected with chivalry, and the chivalry's treaties done or known at that period's Kingdom of Aragon.

KEYWORDS: Chivalry, Ramon Llull, Middle Ages, society, culture.

Introducció

Ramon Llull va redactar el seu *Llibre de l'orde de cavalleria* en iniciar-se el darrer quart del segle XIII, possiblement l'any 1275, poc després de rebre la il·luminació al puig de Randa que va esdevenir l'inici de l'Art lul·liana. L'obra dedicada a l'estament cavalleresc, per tant, és una de les obres confeccionades a partir d'aquest nou mètode, l'Art —la primera versió de l'Art—, un dels punts d'inflexió de major importància en la vida del beat mallorquí.

Estudiosos de la vida i l'obra de Llull han considerat força vàlida aquesta datació, que situa la redacció del *Llibre de l'orde de cavalleria* amb posterioritat a l'*Art abreujada d'atrotar veritat* i amb anterioritat a la *Doctrina pueril*. Els motius són bàsicament els següents: d'una banda, el tractat cavalleresc apareix esmentat a la *Doctrina pueril*, la qual cosa el fa anterior; de l'altra, dins del *Llibre*

de l'orde de cavalleria es fa referència a l'*Art abreuçada d'atobar veritat*, la qual cosa el fa posterior. Si tenim en compte que l'*Art abreuçada d'atobar veritat* data del 1274 —immediatament després de la il·luminació al puig de Randa— i que la *Doctrina pueril* data del 1276, la datació proposada per al *Llibre de l'orde de cavalleria* no podria variar de l'entremig.

Ara bé, Antoni R. Pascual, a les *Vindiciae lullianae*, s'inclina pel 1276 per a la datació definitiva de l'obra, ja que en relaciona el pròleg amb un fet històric ocorregut aquell any: la convocatòria de Corts al Rosselló per part del rei Jaume II. Segons Pascual, l'*incipit prologus* lul·lià es fonamentaria en aquestes Corts i, per tant, l'obra no podria ser anterior al seu any de celebració.

De fet, la datació de la *Doctrina pueril* també admet certs dubtes, ja que es fonamenta sobretot en un fragment del capítol 83, en el qual Llull reivindica la fundació de monestirs on els clergues puguin aprendre la llengua dels infidels per poder-los predicar la paraula de Déu. Aquesta idea s'ha lligat amb la fundació del Col·legi de Miramar, en aquell any 1276, però res no indica que per aquest motiu l'obra hagi de ser forçosament anterior.

Així, doncs, només podem considerar amb total seguretat el *Llibre de l'orde de cavalleria* posterior a l'*Art abreuçada d'atobar veritat* i anterior a la *Doctrina pueril*, o sigui, redactat entre els anys 1275 i 1276, sense poder d'una manera irrevocable establir-ne una data de redacció concreta.

Context creatiu: l'etapa quaternària de l'Art

Es deia més amunt que el *Llibre de l'orde de cavalleria* va ser una de les obres redactades segons els paràmetres de la primera Art lul·liana, la versió original de la doctrina que caracteritza la figura de Ramon Llull. Caldria, doncs, aclarir les principals diferències d'aquesta primera Art respecte de les seves posteriors modificacions, per tal d'emmarcar amb més precisió el tractat cavalleresc en el context creatiu lul·lià. Admetent per les evidències que l'obra és dels anys suara especificats, passem a observar els trets distintius d'aquest període, també anomenat *etapa quaternària*.

Ramon Llull va redactar l'*Art abreuçada d'atobar veritat* després d'haver rebut l'anomenada *il·luminació*. Aquesta obra inicia la complexa combinatòria de dignitats divines que, al llarg de la resta de la seva vida, portaria el beat a visitar diverses corts europees, el Papat i terres d'infidels. El fet principal és que l'Art lul·liana va ser concebuda per assolir tres objectius bàsics: *a*) convertir els infidels al cristianisme arriscant la pròpia vida, *b*) fundar una xarxa d'escoles-monestirs on els predicadors aprenguessin les llengües dels infidels, i *c*) escriure el millor llibre del món per demostrar la falsedat de qualsevol creença no cristiana.

Pel que fa al primer objectiu, Llull s'hi va veure abocat per la situació geopolítica del moment, de la qual cosa es parlarà més endavant. Pel que fa al segon, no era estrictament una innovació del beat, ja que alguns ordes religiosos ja comptaven amb centres similars —però només s'hi ensenyaven llengües, no un mètode de conversió. El tercer objectiu, el de redactar una magna obra que servís de mètode per convertir infidels, tot i comptar amb algun precedent —com ara la *Summa de veritate catholicae fidei contra gentiles*, de sant Tomàs d'Aquino—, va esdevenir la principal innovació del beat, sobretot pel que fa al mètode i als continguts.

Aquest llibre podria ser l'*Art abreuçada d'atobar veritat*, de l'any 1274,¹ i el seu mètode es basa en setze principis absoluts o dignitats divines comunes a les tres principals religions monoteistes:

1 Albert Soler opina que aquest «unum librum, meliorem de mundo, contra errores infidelium» és el Llibre de contemplació en Déu, anterior a la il·luminació, per la seva vocació enciclopèdica, i que l'Art abreuçada d'atobar veritat tan sols representa un canvi en la «forma» d'aplicar l'Art. Segons això, l'Art lul·liana seria anterior a Randa i a la seva formulació oficial. D'altra banda, es podria creure

el cristianisme, l'islam i el judaisme. Aquestes dignitats van ser agrupades en quatre blocs i es van inspirar en els quatre elements: terra, aire, aigua i foc —una font comuna als *Libri principiorum*. L'Art havia de servir per connectar allò relatiu a la física amb allò relatiu a la metafísica, a la teologia, tot establint lligams de necessitat entre la Creació i el seu Creador. A més, Llull va desenvolupar una sèrie de taules combinatòries en què els principis absoluts es combinaven entre si generant principis relatius, de manera que la negació de qualsevol sil·logisme sorgit de la combinació d'aquests elements ensorrés fins els seus principis més bàsics: ni els musulmans ni els jueus podrien negar l'evidència. L'origen de l'Art es troba ja en el *Llibre de contemplació en Déu*, anterior a la il·luminació de Randa, i evolucionarà al llarg de tota la vida del beat fins a consolidar-se en l'*Ars magna generalis ultima*, del 1307.

Però què podem veure de l'Art en el *Llibre de l'orde de cavalleria*? Evidentment, no hi ha res de l'*Ars demonstrativa*, desenvolupada entre els anys 1283 i 1289, de l'*Ars inventiva veritatis*, d'entre els anys 1290 i 1308, ni de l'*Ars magna generalis ultima*. Les dues darreres ja pertanyen a l'etapa ternària i totes són posteriors a l'obra que ens ocupa. Pel que fa a l'*Art abreujada d'atobar veritat*, però, se'n poden dir algunes coses.

El capítol sisè del tractat cavalleresc, «De les costums qui's pertanyen a cavaller», exposa un llistat de virtuts i vicis que el cavaller ha de posseir o defugir. Aquest llistat segueix el mateix ordre que el de l'*Art abreujada d'atobar veritat*, però és diferent del de l'*Ars demonstrativa*. Segons alguns estudiosos de l'obra de Llull, com ara A. Bonner, aquest fet ja evidencia que el *Llibre de l'orde de cavalleria* s'inscriu en el corrent de l'*Art abreujada d'atobar veritat*. Desgranant aquest sisè capítol de l'obra,² trobem que la relació de virtuts i vicis és la següent:

Virtuts teologals

– Fe: permet que el cavaller cregui en allò invisible, que vegi espiritualment Déu i la seva obra. També és imprescindible perquè el cavaller tingui esperança, caritat, lleialtat i per tal que sigui un servidor de la veritat. Si la fe decau, l'home deixa de creure en Déu i en allò que és invisible. Per fe, els cavallers també són servidors de la religió: peregrinen a Terra Santa, hi fan la guerra contra els infidels i defensen els clergues dels malvats.

– Esperança: fa que el cavaller s'encomani a Déu en la batalla, per la qual cosa rebrà la seva ajuda. L'esperança fa que el cavaller tingui coratge, que no tingui por de passar penalitats. Sense esperança, el cavaller no podria exercir l'orde de cavalleria.

– Caritat: sense la caritat, un cavaller podria arribar a ser cruel i malvat, la qual cosa no es permet en l'orde de cavalleria. El cavaller ha de ser caritatiu per estimar Déu, tenir pietat dels febles i mercè dels vençuts.

Virtuts cardinals

– Justícia: un cavaller sense justícia no té raó de ser, ja que la justícia és el principi de la cavalleria.³

que el *Llibre de contemplació en Déu* és la prehistòria de l'Art, l'origen, però no el llibre que pretén assolir els ambiciosos objectius de tot el plantejament lul·lià.

2. L'edició que s'ha utilitzat per a la realització d'aquest article, de la col·lecció «Els Nostres Clàssics» de Barcino, conté el sisè capítol de l'obra entre les p. 207 i 217.

3. «Al començament, con fo en lo món vengut menyspreament de justícia per minvament de caritat, convenc que justícia retornàs en son honrament per temor. E per aysò, de tot lo poble foren fets milanaris e de cascú ·M· fore elet e triat ·I· home pus amable, pus

– Prudència: mitjançant la prudència es coneix el bé i el mal, així com el cavaller aprèn a estimar el bé i ser enemic del mal. La prudència també permet preveure les conseqüències de les accions presents, de manera que es puguin evitar els mals físics o espirituals. Per al cavaller, és més important l'ús de la raó i l'enteniment que el de les armes.

– Fortalesa: permet al cavaller combatre els set vicis o pecats capitals.⁴

– Temprança: és una virtut entre els vicis de majorització i de minorització. El cavaller ha d'usar la temprança com a terme mig a l'hora de lluitar, beure, menjar i parlar, entre altres accions. Sense temprança, no es pot obeir l'orde de cavalleria.

Vicis o pecats capitals

– Gola: debilita el cos i empobreix l'home, a més de provocar-li peresa i flaqueza. El cavaller ha de saber enfrontar-s'hi amb abstinència, continència i temprança.

– Luxúria: tempta l'home amb joventut, belles faccions, abundància de menjar i beure, ornaments, avinentesa, falsedat, injúria, menyspreu de Déu i del Paradís, escassa por a les penalitats infernals, etc. El cavaller ha de lluitar contra la luxúria amb fortalesa i noblesa de coratge, tot recordant Déu i els seus manaments en lloc de tenir pensaments impurs.

– Avarícia: s'ha de combatre amb la noblesa de coratge, ja que el cavaller pot tornar-se cobejós i avar i pot arribar a cometre injúries, torts, deslleialtats i traïcions.

– Accídia: per l'accídia, l'home s'estima més el mal que el bé: quan fa el bé, se sent malament; quan fa el mal, lamenta no haver-ne pogut fer més. L'accídia tan sols es pot vèncer amb fortalesa i fe en Déu.

– Supèrbia: es basa en la desigualtat i empeny a la solitud, la qual cosa només es pot contrarestar amb humilitat i fortalesa. El cavaller que es torna orgullós ha de recordar el motiu pel qual és cavaller.

– Enveja: és contrària a tres virtuts de l'orde de cavalleria: la justícia, la caritat i la generositat. El cavaller envejós, en lloc de guanyar béns per la força de les armes, es torna peresós i pensa tots els enganys possibles per apoderar-se d'allò que no li pertany.

– Ira: converteix la memòria en oblit, l'enteniment en ignorància i la voluntat en còlera. Les virtuts que combaten l'ira són el coratge, l'abstinència, la caritat i la paciència.

Sant Tomàs d'Aquino, a la segona secció de la segona part de la *Summa Theologica*, considera que les virtuts morals comunes a tots els homes també són set: la fe, l'esperança, la caritat, la prudència, la justícia, la fortalesa i la temprança. Aquests conceptes coincideixen amb les virtuts teològiques i cardinals de Llull, però sant Tomàs afegeix algunes virtuts que únicament posseeixen certs homes: les gràcies donades lliurement o *gratia gratis datae*, que inclouen dons lingüístics, profètics i miraculosos en benefici de l'Església; la vida activa i la contemplativa, i els estats de la vida i els deures de cada estat, atorgats especialment als bisbes i als religiosos.

La filosofia coneguda com a *escolàstica*, que va assolir el seu punt àlgid amb sant Tomàs d'Aquino, provenia ja de segles enrere i s'havia desenvolupat més enllà dels territoris cristians. Musulmans, jueus i bizantins van generar variants particulars d'aquest mètode, fonamentat en la voluntat d'harmonitzar la fe i la raó. Els filòsofs escolàstics, pioners en la fundació de les universi-

savi, pus leyal e pus fortz e ab pus noble coratge, ab més d'ensenyaments e de bon nodriments que tots los altres» (Llull, 1988, p. 167).

4. Llull en diu «pecats mortals».

tats medievals, conjuminaven el respecte a l'autoritat de Déu —els textos bíblics i els dels pares de l'Església— amb l'exercici racional de les autoritats clàssiques —especialment, Plató i Aristòtil. De les diverses etapes de l'escolàstica cristiana, des d'Escot Eriúgena fins a Guillem d'Ockham, cal destacar l'alta escolàstica o escolàstica mitjana, encapçalada per sant Bonaventura i sant Tomàs d'Aquino. Un dels trets distintius d'aquest mètode filosòfic, alhora que el que va produir-ne la minva, va ser l'excessiva obsessió per les qüestions dialèctiques formals: la *lectio* —o lectura de textos— i la *disputatio* —o la discussió pública dels mateixos textos, una pràctica imprescindible també per entendre la figura de Lull. Dels dos filòsofs centrals de l'escolàstica cal destacar la tendència neoplatònica i augustiniana del franciscà sant Bonaventura enfront de la tendència aristotèlica del dominic sant Tomàs d'Aquino, que es va veure fortament influït per l'escolàstica àrab d'Averrois.

Lull i l'escolàstica no sempre van mantenir una bona relació. El beat va exercir d'escolàstic en la mesura que la seva *Art* es fonamentava en la dialèctica, en les disputes interreligioses i en la predicació. Amb tot, les seves diferències amb l'escolàstica també van ser evidents, especialment a la Universitat de París i arran dels enfrontaments protagonitzats amb estudiosos i erudits d'aquesta tendència. Val a dir, però, que les divergències de Lull amb l'escolàstica van ser potser més notables amb dominics —com ara sant Tomàs d'Aquino i sant Ramon de Penyafort— que no pas amb franciscans, malgrat que els seus primers valedors fossin d'aquell orde.

Context geopolític: la cavalleria al segle XIII

Per entendre la finalitat de l'*Art* lul·liana, els tres objectius que es marcà Lull per a l'exercici de predicador, cal tenir molt en compte la situació geopolítica que visqué: la conquesta de les Balears i València als sarraïns, la forta presència jueva en territori cristià i la convivència de totes tres religions sota una mateixa administració; però també les disputes teològiques públiques, la tasca reformadora de l'orde dels dominics, l'apogeu de la universitat, les relacions comercials intermediterrànies, etc. I per entendre el *Llibre de l'orde de cavalleria* en tot aquest context, igualment, cal entendre l'evolució de l'estament cavalleresc fins al segle XIII.

L'estament cavalleresc es començà a formar com a nova classe social segurament durant el segle XI, quan va deixar de ser simplement el grup de guerrers a cavall per esdevenir la mà dreta dels governants feudals. L'Església va desenvolupar un paper molt important en aquesta transformació, ja que van ser els seus principis ètics i morals els adoptats per la cavalleria, especialment pel que fa a la defensa de la fe i la protecció dels més necessitats. L'origen més remot de la cavalleria, però, caldria buscar-lo en els clans germànics pagans que van ensorrar l'Imperi romà, ja que consta que duïen a terme certes cerimònies d'iniciació molt semblants als posteriors nomenaments cavallerescos dels escuders. D'aquests pobles podrien haver adoptat els ideals de defensa de la pàtria i del rei o cabdill.

La historiadora Carme Batlle explica que, a Catalunya, la consolidació de l'estament cavalleresc va ser possible gràcies als *Usatges*, que legislaven les condicions que un guerrer havia de posseir per entrar a formar part de la noblesa: una bona posició econòmica i superar el ritus iniciàtic de l'adobament. Entre els segles XI i XII, els nomenaments de cavallers i la seva condició de nous nobles va suposar un espectacular increment del nombre de famílies aristòcrates al país. A poc a poc, però, la idíl·lica ideologia de defensa de la pàtria i de la religió es va anar transformant en in-

teressos polítics, enfrontaments interns, saqueigs i abusos de poder. Seria bo, doncs, centrar-nos més en la cavalleria que va conèixer Llull en el segle XIII.

Els cavallers que havien ascendit per la força de les armes fins a la categoria noble, amb la consolidació de les ciutats, es van veure superats per una nova classe social a l'alça que s'havia enriquit gràcies al comerç: la burgesia. La mateixa situació que els vells llinatges aristòcrates es van trobar dos segles abans, ara la patien els membres de l'estament de la cavalleria. Així com aquells guerrers a cavall van esdevenir membres de la petita noblesa a canvi d'un jurament de vassallatge vers el senyor o rei, els rics comerciants de les ciutats accedien a aquesta mateixa categoria social a canvi de diners i mitjançant unes cartes d'ennobliment —que substituïren la importància de l'adobament per permetre l'entrada d'un innoble dins la classe alta. Tot plegat va provocar un enfrontament entre cavalleria i burgesia, especialment pel que fa als privilegis dels primers, que eren un fre per als negocis i per a l'enriquiment dels segons. D'altra banda, la inclusió de professionals de la guerra als exèrcits reials, persones que dominaven un armament modern i força lluny de les armes sacralitzades dels cavallers, relegava l'estament a un segon pla en la seva activitat principal: la guerra.

Malgrat tot això, els reis catalans, valedors dels cavallers com a classe, donaven un suport implícit a la burgesia, de la qual aconseguien grans quantitats de diners per finançar les empreses militars de conquesta o de sufocació de revoltes populars o nobiliàries. Durant els regnats de Jaume I i de Pere II, les lluites entre la monarquia i la cavalleria van ser nombroses, quasi inacabables. G. Duby opina que els cavallers, davant aquesta «inadaptació» a una societat en plena evolució, es van refugiar en l'imaginari novel·lesc que infonia al seu orde una condició quasi mística. La constitució de la cavalleria en un orde ve a tomb per tots aquests canvis exposats. El tancament de l'estament va coincidir també amb una qüestió clau encetada al començament del segle XIII: el més important del cavaller és el llinatge o la virtut?

El *Llibre de l'orde de cavalleria* de Ramon Llull encaixa en aquest context pel fet que intenta rescatar l'esperit que va ennoblir l'estament de la cavalleria, prova de transmetre els coneixements que tot cavaller ha de tenir del seu ofici i procura establir amb claredat les virtuts que cal posseir i els vicis que cal defugir. El *Llibre de l'orde de cavalleria* és una doctrina, un manual i un reclam: el de crear escoles per a cavallers que permetin una nova dignificació de l'ofici. En el paràgraf catorzè de la primera part, «Del come[n]çament de cavayllaria», diu Llull:

Enaxí com los juristes e ls metges e ls clergues an sciència e libres, e oen la lissó e aprenen lur offici per doctrina de letres, tant és honrat e alt l'orde de cavayler, que no tant solament abasta que a l'escuder sia mostrat l'orde de cavayllaria per pensar de cavayl ni per servir senyor ni per enar ab eyl en fet d'armesni per altres coses semblants a aquestas; que enans seria covinent cosa que hom de l'orde de cavayllaria feés scola, e que fos sciència escrita en libres e que fos art mostrada, axí con són mostrades les altres sciències; e que los infants fiyls de cavaylers, en lo començament, que apresessen la sciència qui pertany a cavayllaria e, enaprés, que fossen scuders e que enassen per les terres ab los cavaylers.

R. LLULL, *Llibre de l'orde de cavalleria*⁵

Aquesta idea és, de fet, el tret diferencial i el centre d'atenció del *Llibre de l'orde de cavalleria*. La creació d'escoles de cavalleria, de la mateixa manera que la fundació d'escoles-monestirs per aprendre l'Art i les llengües dels infidels, demostra l'interès lul·lià per la societat que l'envolta sem-

5. Llull (1988, p. 170).

pre des d'un punt de vista religiós. El filòsof i teòleg és ahora un instrument social, un instrument d'acció, no tan sols de reflexió. En el *Llibre de contemplació en Déu*, el beat reacciona a favor de la conversió dels infidels al catolicisme, es proposa l'objectiu de mostrar-los els seus errors i la veritat de la religió catòlica; en el *Llibre de l'orde de cavalleria*, Llull es manifesta davant la minva social d'un important suport de l'Església, una eina creada per a la salvació de la fe ja des d'abans de la primera croada a Terra Santa.

Anys després, en l'*Arbre de ciència*, el beat insisteix en la idea que no hi ha cap ciència de cavalleria i que, per aquest motiu, els cavallers no coneixen les virtuts que els són obligatòries i no les poden aplicar al seu ofici. El propòsit de Llull, segons el que es dedueix de la seva pròpia opinió, no va esdevenir ni un èxit ni un intent de restabliment de tot un orde. Ara, el tractat de Llull no va ser l'únic a marcar les pautes de l'estament.

Context literari: els tractats cavallerescos

En un volum de la col·lecció «Els Nostres Clàssics»,⁶ l'acadèmic Pere Bohigas dona a conèixer cinc tractats de cavalleria catalans, un d'ells editat per primera vegada. Les obres en qüestió són l'anònim *De batalla*, el *Tractat de cavalleria* de Pere III, el també anònim *Sumari de batalla ha ultransa* i *Lo cavaller*, de Ponç de Menaguerra. Per primera vegada veia la llum en aquest recull l'inacabat *Guillem de Varoich*, que Bohigas atribueix a Joanot Martorell seguint la línia d'opinió d'Andreu Ivars. I és aquest tractat de dubtosa autoria el més interessant de tots en relació amb el tema que ens ocupa, ja que els paral·lelismes amb el *Llibre de l'orde de cavalleria* són més que evidents.

Però abans de comparar els tractats i per tal d'introduir degudament el *Guillem de Varoich*, caldrà fer referència a les valuoses notes exposades per Pere Bohigas en l'estudi preliminar a l'obra citada. Segons Bohigas, el *Guillem de Varoich* ens ha arribat en un sol manuscrit, conservat a Madrid. El títol i la ficció novel·lesca provenen d'un roman francès en vers del segle XIII, el *Gui de Warwick*, del qual també es conserven traduccions a l'anglès dels segles XIV i XV i una versió francesa en prosa del segle XIX. La versió catalana, però, no mostra les mateixes similituds que les suara esmentades, sinó que es mostra més independent, per la qual cosa, segons Bohigas, no es pot considerar una traducció de cap altra llengua.

Pel que fa a l'autoria de Joanot Martorell, no provada, Bohigas defensa la tesi que, havent residit l'autor del *Tirant lo Blanc* a Anglaterra entre els anys 1438 i 1439 i havent conegut el *Gui de Warwick* a la cort del rei anglès, Martorell podria haver-ne escrit una versió en portuguès⁷ i, posteriorment, haver-la incorporat en català com a pròleg del *Tirant lo Blanc*. Ara bé, els manlleus que en el *Guillem de Varoich* es fan del *Llibre de l'orde de cavalleria* no permeten relacionar aquella obra amb una traducció del portuguès —ni de cap altra llengua—, sinó amb una còpia directa del tractat català redactat per Ramon Llull. Passem ara a comparar el principal punt de contacte entre totes dues, el pròleg, una acció novel·lesca que dona pas al gruix pedagògic que interessa a l'autor. Però caldria transcriure els fragments previs a aquesta ficció per tal de comprovar amb una major claredat fins a quin punt ambdós tractats són similars:

Per significança de les ·VII· planetes, qui són corsos celestials e governen e ordenen los corsos terrenals, departim aquest libre de cavaylaria en ·VII· parts, a demostrar que los

6. *Tractats de cavalleria* (1947).

7. Això també explicaria la dedicatòria del *Tirant lo Blanc* a l'infant Ferran de Portugal, el rei expectant, ja que la dedicatòria s'hauria pogut aprofitar juntament amb el *Guillem de Varoich* per encapçalar la nova novel·la.

cavaylers han honor e senyoria sobre lo poble a hordonar e a deffendre. La primera part és del començament de cavaylaria; la segona és de l'offici de cavaylaria; la tercera és de la examinació qui cové ésser feta a l'escuder con vol entrar en l'orde de cavaylaria; la quarta és de la manera segons la qual deu ésser fet cavayler; la quinta és de ço que signifiquen les armes de cavayler; la sizena és de les costumes que pertanyen a cavayler; la setena és de la honor qui·s cové ésser feta a cavayler.

R. LLULL, *Llibre de l'orde de cavalleria*⁸

Departim aquest llibre de cavalleria en ·VII· parts, a demostrar que los cavallers han honor e senyoria sobre lo poble, a ordenar-lo e defendre'l. Primerament és la part del començament de cavalleria. Segonament és del ofici de cavalleria. Terç és de la examinació que cové ésser feta al scuder com vol entrar en l'orde de cavalleria. Quarta és de la manera segons deu ésser fet cavaller. Quinta és d'açò que signifiquen les armes del cavaller. Sexta és de les costumes que·s pertanyen de cavaller. Setena és de la honor que deu ésser feta a cavaller.

*Guillem de Varoich*⁹

Si llegim els fragments, ens podem adonar que la divisió d'ambdós llibres en set parts és idèntica fins i tot en el motiu, tot i que el *Guillem de Varoich* no l'explica, encara que el puguem intuir. Es podria dir que l'autor del *Guillem de Varoich*, en copiar aquest fragment inicial del *Llibre de l'orde de cavalleria*, ja pressuposa que els seus lectors coneixeran la raó de dividir l'obra en set parts: «Per significança de les ·VII· planetes, qui són corsos celestials e governen e ordenen los corsos terrenals». És segurament per aquest motiu que, sense necessitar cap mena de justificació, obvia d'esmentar el paral·lelisme simbòlic entre els planetes i els cavallers com a elements ordenadors d'allò terrenal: els cossos terrenals, el poble. Aquesta hipòtesi reforçaria la idea que l'obra lul·liana va esdevenir un autèntic referent, llegit i conegut no sols entre els autors, sinó també entre els lectors d'una certa alçada cultural i, consegüentment, també social.

Albert Soler, d'altra banda, relaciona el corpus doctrinal del *Llibre de l'orde de cavalleria* amb la tradició iniciada per sant Bernat arran del *De laude novae militiae*. L'obra de Llull, però, no pretén vincular l'estament cavalleresc amb l'Església, com era el cas del sant, sinó adscriure'l als seus interessos en pro de la religió sota uns valors ètics i morals molt estrictes. També cal destacar, finalment, les influències directes del *Llibre de l'orde de cavalleria*, com és el cas del cicle artúric—origens de la cavalleria, finalitat i significat¹⁰ — i el tractat cavalleresc d'Alfons X —examinació dels escuders que aspiren a convertir-se en cavallers¹¹ —, datat tan sols uns anys abans.

8. Llull (1988, p. 161).

9. *Tractats de cavalleria* (1947, p. 43).

10. Corresponent a la primera part del *Llibre de l'orde de cavalleria*.

11. Corresponent a la tercera part del *Llibre de l'orde de cavalleria*.

Bibliografia

- ABADAL, R. (1986). *Dels visigots als catalans*. Barcelona: Edicions 62.
- BADIA, L. (1995). *Literatura catalana medieval: Selecció de textos*. Barcelona: Empúries.
- (1992). *Teoria i pràctica de la literatura en Ramon Llull*. Barcelona: Quaderns Crema.
- BATLLE, C. (1990). *L'expansió baixmedieval (segles XIII-XV)*. Barcelona: Edicions 62.
- BATLLORI, M. (1960). *Ramon Llull en el món del seu temps*. Barcelona: Rafael Dalmau.
- BONNER, A.; BADIA, L. (1988). *Ramon Llull: Vida, obra i pensament*. Barcelona: Empúries.
- COLOM, M. (1997). *Cuestiones lulianas*. Inca: Ajuntament d'Inca; Palma: UIB.
- CRUZ, M. (1977). *El pensamiento de Ramón Llull*. Madrid: Fundación Juan March; Castalia.
- DON JUAN MANUEL (1952). *Libro del caballero et del escudero*. A: *Escritores en prosa anteriores al siglo XV*. Madrid: RAE.
- GALMÉS, S. (1990). *Escrits sobre Ramon Llull*. Barcelona: PAM; Palma: UIB.
- HILLGARTH, J. N. (1998). *Ramon Llull i el naixement del lul·lisme*. Barcelona: Curial; PAM.
- LE GOFF, J. (1999a). *El hombre medieval*. Madrid: Alianza.
- (1999b). *La civilización del occidente medieval*. Barcelona: Paidós.
- LOHR, C.; SALA-MOLINS, L. (1990). *Ramon Llull: Dues lectures*. Barcelona: Barcanova.
- LLULL, R. (1988). *Llibre de l'orde de cavalleria*. Barcelona: Barcino.
- MCKITTERICK, R. (2002). *La Alta Edad Media*. Barcelona: Crítica.
- PRING-MILL, R. (1991). *Estudis sobre Ramon Llull (1956-1978)*. Barcelona: Curial; PAM.
- RUBIÓ, J. (1985). *Ramon Llull i el lul·lisme*. Barcelona: Generalitat de Catalunya; PAM.
- RUBIO, J. E. (1997). *Les bases del pensament de Ramon Llull*. València: IUFV; Barcelona: PAM.
- RUIZ, J. M. (1999). *L'Art de Ramon Llull i la teoria escolàstica de la ciència*. Barcelona: Quaderns Crema.
- SALRACH, J. M. (1981). *El procés de formació nacional de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.
- (1998). *El procés de feudalització (segles III-XII)*. Barcelona: Edicions 62.
- SOLER, A. (2003). *Literatura catalana medieval: Un recorregut multimèdia pels grans autors i els seus textos*. Barcelona: UOC; Pòrtic.
- Tractats de cavalleria* (1947). Barcelona: Barcino.
- Tratado elemental de filosofía* (1927). Barcelona: Luis Gili.
- TRIAS, S. (1993). *Ramon Llull. El pensamiento y la palabra*. Palma: El Tall.
- VÀRVARO, A. (1983). *Literatura románica de la Edad Media*. Barcelona: Ariel.
- VERGER, J. (1999). *Gentes del saber en la Europa de finales de la Edad Media*. Madrid: UCM.
- YATES, F. A. (1985). *Assaigs sobre Ramon Llull*. Barcelona: Empúries.

